

ИлъэсыкIэ еджэгъум ехъулIэу кыызэлъахыгъэх

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан Красногвардейскэ районым тыгъуасэ щылагъ. ШIэныгъэм и Мафэ ехъулIэу къуаджэу Хьатикъуаерэ селоу Красногвардейскэмрэ ащашыгъэ еджэпIитIум якызыэлъухын фэгъэхьыгъэ мэфэклI зэхэхьэхэм ахэлэжъагъ. Лышхъэм игъусагъэх АР-м гъэсэнэгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ иминистрэу Хьуажэ Аминэт, муниципальнэ гъэпсыкIэ зилэ «Красногвардейскэ районым» иадминистрация ипашэу Тхыльэнэ Вячеслав, министрэхэм я Кабинет хэтхэр, нэмыкIхэр.

Къуаджэу Хьатикъуае щашыгъэ гурыт еджэпIэу N 2-р ары республикэм ипашэ апэ зэкIоллагъэр. Мыр къатитIоу зэтет, аужырэ шапхъэхэм адиштэу зэтэгъэпсыхьагъэ. Гухэлъ гъэнэфагъэ зилэ программэу «Урысыем и Кыбл» зыфиорэм кыдыхэлъытагъэу ашыгъ.

АР-м и Лышхъэ мэфэклI зэхэхьэм пэублэ псалъэ кыыщишызэ шIэныгъэм и МафэклI, цыфхэр бэшлагъэу зэжэгъэхэ гурыт еджэпIэр кызыэрэзэлъахырэмкIэ кIэлэегъаджэхэми, кIэлэеджакIохэми, ны-тыхэми къафэгушъуагъ. ЗэкIэми псауныгъэ пытэ ялэнэу, нахьыжхэм щэлагъэ кызыхагъэфэнэу, нахьыкIэхэм шIэныгъэ куухэр зэрагъэгъотынхэу къафэлъэлъагъ.

— 2002-рэ илъэсым щылэгъэ псыкъиуным гумэкIыгъо хидзэгъэ цыфхэм еджэпIакIэ зэрящыкIагъэр къыдгурылIозэ, ащкIэ федеральнэ гулчэр Iэпылэгъу къытфэхъунэу зыфэдгъэзэгъагъ. А уахътэм министрэ IэнатIэ зылыгыгъэ Виктор Басаргиным тызэхышIыкIыгъ, ишIогъэхэу къытигъэкIыгъ. Ащ унашъоу ышыгъэм къыкIэлъыкIуагъ аужырэ шапхъэхэм адиштэрэ гъэсэнэгъэм иучреждениакIэу непэ тлъэгъурэр. Ныбджэгъу лъапIэхэр, илъэсыкIэ еджэгъур зэрэтыублагъэм даклоу, мыщ фэдэ псэолъэ зэтэгъэпсыхьагъэ тилэ зэрэхъугъэмкIэ зэкIэми сышъуфэгушIо, гъэхьагъэхэр шъушIыхэзэ ыпэкIэ шъулькIотэнэу шъуфэсэлэу, — кылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан кызыэрэуагъоигъэхэм закыфигъазэзэ.

Хьатикъое гурыт еджэпIэу N 2-м идиректорэу Тхыльэнэ Алий, я 11-рэ классым ис кIэлэеджакIоу Анна Титковар,

нэмыкIхэри зэхэхьэм кыыщыгушылагъэх ыкIи мыщ фэдэ мэфэклI ялэнымкIэ зишIогъэхэу къэкIогъэхэ, сыд фэдэрэ лъэныкъокIи Iэпылэгъу къафэхъугъэхэ АР-м и Лышхъэ, район администрацием ипашэхэм, псэолъэшIхэм, нэмыкIхэми рэзэныгъэ гушIэхэр апагъохыгъэх, къоджэдэсхэм ацIэклэ «тхьашъуегъэпсэу» аралъагъ.

Нэужым Тхьаклушынэ Аслъанрэ Тхыльэнэ Алийрэ лентэ плыжьыр зэпаупкIи, еджэпIэм ипчэхэр кызыэлъахыгъэх. Итеплъэ зэрэдэхэм фэдэу ыклоцкIи ар зэрэзэтэгъэпсыхьагъэр республикэм ипашэ нэрылэгъу кыфэхъугъ. ШхэпIэр, спортзалыр, еджэпIэ классхэр, нэмыкIхэри кыпплыхьагъэх, зэкIэми осэхэу афишыгъ.

Хабзэ зэрэхъугъэу, я 11-рэ классым ихьагъэхэр мыгъэ апэрэ классым къэкIогъэ кIэлэеджакIохэм афэгушъуагъэх, шухьафтын цыкIухэр афашыгъэх. Еж нахьыкIэхэри усэ цыкIухэм къаджагъэх, къэшъуагъэх. Апэрэ одыджыныр кытеуи, шъхьадж икласс ихьагъ.

Республикэм ипашэ еджэпIэм Iэнэклэу фэклъагъэл, мультимедийнэ класс шухьафтынэу фишыгъ.

Мы мэфэ дэдэм селоу Красногвардейскэм АР-м и Лышхъэ щылагъ. Мы псэупIэм щашыгъэ гимназиэу N 1-м икызыэлъухын фэгъэхьыгъэ зэхэхьэм ар хэлэжъагъ, илъэсыкIэ еджэгъоу рагъэжъагъэмкIэ кIэлэегъаджэхэми, кIэлэеджакIохэми афэгушъуагъ.

Къэлогъэн фае мы гъэсэнэ-

гъэм иучреждение илъэси 4,5-м кыкIоцI зэрашыгъэр. Федеральнэ, республикэ ыкIи чыплэ бюджетхэм къарыкIыгъэ сомэ миллион 213-рэ фэдиз ащ пэуагъэхьагъ. КIэлэеджэклэ 825-мэ ателытагъ, непэ чIэсыр 756-рэ мэхъу.

— 2013-рэ илъэсым кыкIоцI кызыэлъухынэу дгъэнэфэгъэ еджэпIакIэхэм ащыцIэу 2-м ялофшIэн непэ рагъажъэ. Къуаджэу Хьэлъэкъуае щыдгъэпсырэ гъэсэнэгъэм иучреждени шIэхэу кызыэлъухышт, — кылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан. — Республикэм ит еджэпIэхэм яматериальнэ-техническэ базэ хэхьоныгъэхэр ышIынхэм фэшI мы аужырэ илъэсыщым сомэ миллион 731-рэ фэдиз афэтIупшыгъ. Ащ фэдэ Iэпылэгъум ишъуагъэкIэ учреждениехэр бэшлагъэу зыкIэхъопсышIыгъэхэ оборудование, Iэмэ-псымэхэр, нэмыкIхэри зэрагъэгъотынхэ алъэкIыгъ. Пшъэрылъ шъхьалэу тилэр зы — тикIэлэеджакIохэм яшIэныгъэхэм ахагъэхъонымкIэ амалэу алэкIэлъхэм зягъэушъомбгъугъэныр ары. ТшIагъэр, зэшIотхыгъэр зыщыдгъэгъупшъыншъ, ыпэкIэ тылпыкIотэным, пшъэрылпыкIэхэр зыфэдгъэуцужьынхэм ыкIи ахэр зэшIотхынхэм тыналэ атедгъэтын фае. Гимназиэу N 1-р ыпэкIэ зычIэтыгъэ унэри кызыфэдгъэфедэшт, ащ гъэцэкIэжынхэр зыщыкIохэрэм ыуж чыплэ 240-рэ зилэшт кIэлэцыкIу Iыгыплэ кыыщызыэлъухышт. Джыри зэ кыхэхъэгъэщынэу сыфай — тшIэрэр зэкIэ тисабыйхэм, тинеушырэ мафэ лызыгъэкIотэшт лэужхэм алай.

ПсэолъакIэу кызыэлъахыгъэм компютери 148-рэ чIэт, видеоконференциехэр зыщызэхэщэрэ зал, аужырэ шапхъэхэм

адиштэхэрэ шхэпIэхэр, еджэпIэ классхэр, цэхэм зыщылэзэхэрэ кабинет, зэкIэ кIэлэеджакIохэм ящыкIагъэр мыщ кыыщыдхэлытагъэх. Ахэр АР-м и Лышхъэ кыпплыхьагъэх, апэрэ уроком чIэхьэгъэ кIэлэеджакIохэм гушIылэгъу афэхъугъ, тапэкIэ гухьэлъэу ялэхэм зашигъэгъозагъ. Мыхэри Лышхъэм ыгъэгушъуагъэх, мультимедийнэ класитIу шухьафтынэу афишыгъ.

Игъэклотыгъэ гъэцэ-кIэжынхэр зэрашылIэгъэ Красногвардейскэ район сымэджэщым мыщ ыуж Тхьаклушынэ Аслъан еклIолагъ, Iофхэм язытет зыфэдэм зыщыгъэгъозагъ.

ЗыгъэгумэкIырэ чыплэхэм Лышхъэр нахь къащыуцугъ, IофшIэныр тэрэзэу зэхэхьэгъэным пае ащ фэгъэгъэгъэ структурэхэм, псэолъэшIхэм пшъэрылъ гъэнэфагъэхэр афишыгъэх.

«Псауныгъэр къэухъумэгъэным исистемэ игъэкIэжын» зыфиорэ программэм кыдыхэлъытагъэу 2011-рэ илъэсым кыщегъэжъагъэу сымэджэщым изэтэгъэпсыхьан сомэ миллион 96-рэ фэдиз пэуагъэхьагъ. Джырэ уахътэм ехъулIэу отделениехэр зэкIэ агъэцэкIэжыгъэх, къэнэжыгъэ закъор поликлиникэр ары. Джащ фэдэу сомэ миллион 18-м ехъу зыосэ электроннэ томографыр ащэфыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.
Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Шыхъафым хэлэжъагъ

Блэкыгъэ шэмбэтым, шышхъэу и 31-м, тыкъэ-зыуцухъэрэ дунаим и Ильэсэу агъэнэфагъэм кы-дыхэлъытагъэу, псэуплэхэм ягъэкъэбзэн епхыгъэ лофтхъабзэ Урысыем шызэхашэгъагъ. Ащ Адыгеери хэлэжъагъ. Республикэм имуниципальнэ образованиехэм зэкълэми шыхъафхэр ащыкълуагъэх. Министертвэхэм, администрациехэм, къулыкъу ыкълэ ведомствэ зэфэшхъафхэм, нэмыкълэ организациехэм ялофышлэхэм псэуплэхэр агъэкъэбзагъэх, хэкълхэр аугъоигъэх, дащыгъэх.

Министерствэхэм, комитет зэфэшхъафхэм, АР-м и Лышхъэ ыкълэ министрэхэм я Кабинет я Администрации ялофышлэхэм Мыекъуапэ идэкълыгъохэм ащыщ гъэзэгъэ гъэлсэфыллэ чыплэу «Мэздахэкълэ» заджэхэр агъэкъэбзагъ. Ары зыдэ-щылагъэр АР-м и Лышхъэу Тхъакълушынэ Аслъани. Чэщым къещхыгъ нахъ мышлэми, пчэ-дыжъым жъэу зэкълэри къэзэрэу-гъоигъэхэу Лышхъэрэ къахъагъ. Пстэумэ апэу псауныгъэр къэухъумэгъэнымкълэ Министерствэм илофышлэхэр ары зыулагъэр. Ахэр паркым ихъхъэгъу дэжъ шыукъабзэ-щтыгъэх. Ахэм ялофшлэн зынагъэсыгъэм зыщигъэгъозагъ, лэпылэгъуи афэхъугъ. Нэужым нахъ лъагъу зыдэкълуагъ, нэмыкълэ министрествэхэм ыкълэ къулыкъухэм ялофшлэн хэлэжъагъ, хэкълхэр къызэраугъоигъэхэ дзыохэр хылыгъэзэгъэ автомашинахэм адыритэкълуагъэх.

— *Шыхъафхэр хэбзэ дэгъоу щылащтыгъэхэм ащыщых, непи ахэм къадгъэгъэзэгъыныр игъоу сэлъытэ, —* къылуагъ ащ нэужым гушылэгъу тызыфэхъум. — *Цыфхэм яунэ, ясагу ямызакъоу, якълэ, якъуаджэ агъэкъэбзэным фэгъэсэгъэнхэмкълэ ахэм яшуагъэ къэкълэщт. Мары*

Мыекъуапэ пштэмэ, къэбзэнымкълэ щыпымылхъу, къалэр шлоу плон плэкълэщтэп, ау джыри щыкълэгъэхэр бэу олъэгъух. Мы чыплэм изытет изакъоми... Ары непи мыш анахъэу тыналэ зыкълэтыдзагъэр, ау мыш изакълэ, зэкълэ республикэм ит псэуплэхэр нэмыкълэ къахъащыхъу къэбзэнхэм тыкъыфэкълон фэе.

«Мэздахэкълэ» заджэхэрэ гъэлсэфыллэ чыплэр мы мафэм имызакъоу, нэужым къабзэу, ыцлэм фэдэр ышхъэу щытыным къыфэкълонхэ зэрэфаем къыкълэгъэтхыгъ, ащ пае шыкълэ зэфэшхъафэу щылэхэм зеджэупшысэхъу къарилуагъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

ГУКЪЭКЫЖЪЫМРЭ ПУНЫГЪЭМРЭ

Хъодэ Адамэ ящысэтэхып

Адыгэкълалэ инароуднэ депутатхэм я Совет итхъаматэу Лыхъэсэ Юрэ, Адыгэкълалэ иадминистрации гъэсэныгъэмрэ шлэныгъэмрэкълэ игъэлорышлэлэ ипашэу Тхъал Мыхъамодэ, Хъэлэкълэ гурыт еджаплэм иди-ректорэу Шумэн Аскэр, нэмыкълэри зэхэхъэм къыщыгушыла-гъэх. Анахъ дэгъоу лоф зышлэхэрэм АР-м и Парламент ищытху тхылхэр, фэшхъаф шлухъаф-тынхэр аратыжыгъэх.

Абхъазым и Лыхъужэу Хъодэ Адамэ ыгу къытемыоужы-рэми, непи къытхэтэу тэлъытэ. Абхъазым имедалэу А. Хъуадэм къыфагъэшшоагъэр ащ ишыхъат.

— *Абхъазым ишхъафитыныгъэ къылухъумэзэ Хъодэ Адамэ фэхыгъэ. Медалэу илахыплэхэм яттыжыщтыр дзэкълэп! шыппкъэм лыгъэу зыхыагъэм ишапхъ, —* къыщылуагъ зэхэхъэм Абхъазым шызуагъэхэм ацлэкълэ Шъаукъо Заур.

Медалыр Ходэ Адамэ ыкълэу Бислэн ратыжыгъ. А. Хъуадэм игъусэгъэ клалэхэм, Абхъазым ишхъафитыныгъэ фэ-

зуагъэхэм ацлэкълэ зэхэхъэм къыщыгушылагъ, Къуижъ Къэп-лэн. Чэсэбый Шыхъам, Лышэ Мэдин — ахэри Абхъазым ишхъафитыныгъэ фэзуагъэх. А. Хъуадэм илахыплэхэм алулагъэх.

Зэхэхъэм хэлэжъагъэх А. Хъуадэм ишхъэгъусэу Светланэ, ыкълэхэу Бислэнрэ Ру-

Ильэсыкълэ еджэгъур зэрэрагъажьэрэм фэгъэхыгъэ зэхэхъэу Хъэлэ-къуае щыкълуагъэр клэлэеджакълэхэм шлукълэ агу къинэжыщт. Гурыт еджаплэм ыцлэ зыхырэ Хъодэ Адамэ илахыплэу блэгъэхэр, Абхъазым ишхъафитыныгъэ фэзуагъэхэр, Адыгэкълалэ ипашэхэр, нэмыкълэри ащ хэлэжъагъэх.

Адыгэкълалэ иадминистрации ипашэу Хъатэгъу Налбий ильэсыкълэ еджэгъур зэрэрагъажьэрэм фэшл пстэуми къафэгъу-шуагъ, 2014-рэ илъэсым ехъулэу гурыт еджаплэр зычлэтыщт унакълэр къызэрэзэгъуа-хыщтыр къарилуагъ.

стамрэ. Зэхэхъэр къызаухым, Хъодэ Адамэ исаугъэтэу гурыт еджаплэм ишагу дэтым

ыпашхъэ щытхэу нэпэеплэ сурэтхэр атырахыгъэх. Абхъазым ишхъафитыныгъэ фэзуагъэхэр къэхалэхэм шылагъэх, Хъодэ Адамэ шхъа-щэ фашыгъ. Патриотическэ плуныгъэу зэрэхъэрэр уахътэм диштэу зэрэзэхашэ-щтым псэуплэм ипашэу Хъаткэу Хъазрэт, гъэсэныгъэм илофышлэхэр ягъусэхэу тегушылагъэх.

САХЫДЭКЪО Нурбий.

Сурэтхэр зэхэхъэм къыщытыра-хыгъэх.

Льытэныгъэшхо зыфэтшырэ Гусэрыкълэ Теуцожэ Сэфэрбий ыкълэу тыфэгъушлэ ыныбжэ илъэс 80 зэрэхъугъэм фэшл!

Псауныгъэ пытэ илэу, насыпышлоу, ибын-унагъо датхъэу, щылэныгъэм гушлогъуабэ къыфыхъэу, шлоу щылэр къыдэхъоу, бэрэ, бэрэ ташхъагъ итынэу тыфэлъало! Сыдыгъуи щысэтэхыплэу утил, тыорэгъушхо.

ДЖАРМЭКЪОХЪУ Шамсэт, Руслэн, Аслэн, БЭРЗЭДЖХЪУ Хъазрэт, Свет, Адам, Анжел.

СОЦИАЛЬНЭ ЮФЫГЪОХЭР

Бзэджэшлагъэхэм ащыухъумэгъэнхэм фэшл

Зыныбжэ имыкълугъэхэр, лъып-лъэн зимылэ клэлэцыкълухэр бзэджэшлагъэхэм ащыухъумэнхэм епхыгъэу республикэм макълэп лофэу щашлэрэр. Ахэм зыкълэ ащыщ чыплэ къин ит унагъохэм арыс клэлэцыкълухэр илъэс реным зыгъэлсэфыллэхэм гъэклогъэнхэр, япсауныгъэ зэтырагъэуцожьын амал ахэм ягъэгъотыгъэныр.

Адыгэ Республикэм лофшлэ-нымкълэ ыкълэ социальнэ хэхъо-ныгъэмкълэ и Министерствэ ипресс-къулыкълэу къытырэ пчъа-гъэхэм къызэрагъэлыагъорэмкълэ, мы илъэсым ахэм афэдэ уна-гъохэм арыс клэлэцыкълэу мин 14-мэ зыгъэлсэфыллэ чыплэхэм агъэкълонхэу, япсауныгъэ арагъэ-гъэпытэнэу щыт. Зэкълэмкълэ мы лофтхъабзэм къыхырагъэубы-тэрэ клэлэцыкълухэм япчъагъэ пштэмэ, ащ ипроцент 61-рэ ар мэхъу. Мы лъэхъаным нэбгырэ мини 10-м ехъумэ ащ фэдэ амал арагъэгъотыгъах.

Зыныбжэ имыкълугъэхэм мы-хъо-мышлагъэхэр зэрамыхъанхэм епхыгъэ профилактикэ лофшлэ-ныр унагъом ыкълэ клэлэцыкълэ-хэм социальнэ фэлэ-фашлэхэр афэгъэгъэкълэгъэнхэм фэгъэгъэгъэ учреждениехэм зэрэхъэхэ зы-хукълэ, зыныбжэ имыкълугъэ-хэм ялофыгъохэмкълэ, ахэм яфи-тыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэм-кълэ чыплэ комиссиехэм ащы-лажъэхэрэри ягъусэх. Непэрэ мафэхэм яхъулэу зигугъу къэт-шыгъэ учреждениехэм яучет хэт унэгъуи 169-рэ. Ахэм арыс клэлэцыкълэу 389-р социальнэ чыплэу зэрытыр зэрэщынагъом, бзэджэшлагъэхэм ахэр ахэщэ-гъэхэ хъун зэрилпэкълэщтым фэшл социальнэ учреждение-хэм ялофышлэхэр афэсакълых, альэплэх. Ахэр алокълэх ны-тыхэм, клэлэцыкълухэм зэдэ-гушылэгъу адырлэ, зыныбжэ имыкълугъэхэр зычлэсхэ еджа-плэхэм яклэлэегъаджэхэм, яп-сихологхэм зэпхыныгъэ ады-рлэу зэдэлажъэх. Зыныбжэ

имыкълугъэ клэлэцыкълухэм къэ-ралыгъом ыухэсыгъэ хэбзэгъэ-уцугъэхэм адиштэу ясоциальнэ фэлэ-фашлэхэр афэгъэгъэкълэ-гъэнхэм ыпэкълэ, унагъор чыплэу зэрытыр икълэу фэдизэу зэрагъа-шлэ, нэужым ар (унагъор) уче-тым хагъэуцо. Социальнэ фэлэ-фашлэхэр зыгъэгъэкълэрэ учреж-дениехэм клэлэцыкълэу пэпчэ лоф зэрэдашлэщт программэ гъэнэ-фагъэ физэхагъэуцо («програ-ма реабилитации» зыфалорэр). Ащ къыхеуытэх социальнэ-пси-хологическэ, социальнэ-педаго-гическэ, социальнэ-медицинскэ, нэмыкълэ фэлэ-фашлэхэри.

Мызэу, мытлоу тигъэзет къы-зэрэщыттыгъэу, 2011-рэ илъэ-сым къыщыублагъэу зэрэ Уры-сыеу зы номер илэу «цыхъэ-шлэгъу телефон» щылажъэу ашыгъ (8-800-2000-112). Цыфэу (ны-тыхэр ыкълэ клэлэцыкълухэр) чыплэ къин ифагъэр а теле-фон номерым теомэ, псынклэу консультативнэ-психологическэ лэпылэгъу ыгъотын ылъэкълэщт. Непэрэ мафэхэм яхъулэу зигугъу къэт-шыгъэ учреждениехэм яучет хэт унэгъуи 169-рэ. Ахэм арыс клэлэцыкълэу 389-р социальнэ чыплэу зэрытыр зэрэщынагъом, бзэджэшлагъэхэм ахэр ахэщэ-гъэхэ хъун зэрилпэкълэщтым фэшл социальнэ учреждение-хэм ялофышлэхэр афэсакълых, альэплэх. Ахэр алокълэх ны-тыхэм, клэлэцыкълухэм зэдэ-гушылэгъу адырлэ, зыныбжэ имыкълугъэхэр зычлэсхэ еджа-плэхэм яклэлэегъаджэхэм, яп-сихологхэм зэпхыныгъэ ады-рлэу зэдэлажъэх. Зыныбжэ

Адыгэ Республикэм лофшлэ-нымкълэ ыкълэ социальнэ хэхъо-ныгъэмкълэ и Министерствэ ипресс-къулыкълэу къызэрэты-рэмкълэ, 2013-рэ илъэсым ищылэ мазэ и 1-м къыщыублагъэу мэкълуогъум и 30-м нэс «цыхъэ-шлэгъу телефон» тиреспубли-кэлэ гъогуи 114-рэ къы-теуагъэх. Ахэм ащыщэу 71-м клэлэцыкълухэмрэ лэтахъохэмрэ гушылэгъу зыфэхъугъэхэр.

ЖАКЪИМЫКЪО Аминэт.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ гуэхъышхо ащыхъоу фэт-хъаусыхэх Урысые Федерацием щынэгъончъагъэмкълэ и Фе-деральнэ къулыкълэу и Гъэлорышлэлэу Адыгэ Республикэм щылэм ипашэу Селезнев Олег Виктор ыкълэу ятэ зэрэщы-мылэжъым фэшл.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ гуэхъышхо ащыхъоу фэт-хъаусыхэх Адыгэ Республикэмкълэ заом, лофшлэным, Улэшыгъэ Кълуацлэхэм ыкълэ хэбзэхъумэкълэу къулыкълухэм яветеран-хэм (пенсионерхэм) я Совет итхъаматэу Къоджэ Аслэн Аюбэ ыкълэу ыш зэрэщымылэжъым фэшл.

Адыгэ Республикэмкълэ заом, лофшлэным, Улэшыгъэ Кълуа-цлэхэм ыкълэ хэбзэхъумэкълэу къулыкълухэм яветеранхэм (пен-сионерхэм) я Совет гуэхъышхо щыхъоу фэтхъаусыхэх Со-ветым итхъаматэу Къоджэ Аслэн Аюбэ ыкълэу ыш зэ-рэщымылэжъым фэшл.

Наталья ШИРОКОВА: «Цыфхэм лэпылэгъу тафэхъуныр типшъэрылъ шъхьа!»

Хабзэ зэрэхъугъэу, министрствэхэм, ведомствэхэм ильэсникъом кыкълэцлэу ашлагъэр зэфэхьысыжъы, шыклагъэу ялэхэр дэгъэзыжъыгъэным иамалхэр кыхых, ялофшлэн нахъ шуагъэ кыхьэу зэхэцэгъэным дэлажъэх. Мыщ фэдэ ильэсникъо зэфэхьысыжъхэр ышлэгъэх Адыгэ Республикэм лэпшлэнымкӀэ ыкӀи социальнэ хэбьонгъэмкӀэ и Министерствэ. Анахъ лэныкӀо шъхьалэхэмкӀэ лэпшлагъэу ялэхэм кӀэ-кӀэу тащигъэгъозэнэу зыфэдгъэзагъ министрэу Наталья Широкова.

— *КызэрэтшлэшърэмкӀэ, Наталья Сергей ыпхъур, пэцэныгъэ зыдызепхъэрэ министрствэр, кыулыкӀоу шыузыфэгъэзагъэр анахъ кыинхэм, анахъ гумэкӀыгъуабэ зэрэхьылэхэрэм ащыц.*

— Ары, ау цыфхэр социальнэу хъумэгъэнхэм иорганхэр зэкӀэ зы системэ зыкӀэу кыулыкӀоу зэрэгъэпсыгъэм типшъэрылхэм ягъэцӀлэн нахъ лэшлэх кьешы, нахъ дэгъоу ыкӀи игъом социальнэ лэпылэгъу ар зыгъотынэу щыт цыф купхэм алэ-кӀэдгъэхъан тэлъэкӀы, стационар учреждениехэм ащалыгъхэм яфӀо-фашлэхэм ягъэцӀлэни ар фэгъэхьыгъ.

— *МылӀку икӀоу уимылэ зыхьукӀэ, а зепстэури гъэцӀкӀэгъошлэ хъуштӀп...*

— АР-м и Лышхъэу ТхьакӀушынэ Аслан ишуагъэ кы-зэрэтигъэкӀырэм кыхьэкӀэу 2013-рэ ильэсым иапӀэрэ ильэс-никъо цыфхэр социальнэу кы-у хъумэгъэнхэм иорганхэм, социальнэ фӀо-фашлэхэр ахэм афызэшлӀозыхьэрэ учреждениехэм ялыгъын ыкӀи социальнэ хэбзыхъуагъэхэм ягъэцӀлэн сомэ миллион 992-рэ апӀу-хьагъ. Ар икӀыгъэ ильэсым ащ фэдэ ильэхъан егъэпшагъэмэ, миллион 47-кӀэ нахьыб.

ТикӀулыкӀу, социальнэу цыфхэр кыуу хъумэгъэнхэм икы-ралыгъо системэ зыфэгъэза-гъэр Хэгъэгум ыпашхъэкӀэ, лэпшлэнымкӀэ гъэхьагъэу ялэхэм, япсауныгъэ изытет ялы-тыгъэу цыф купхэм кыралыгъо гарантӀехэр ыкӀи социальнэ лэпылэгъу ягъэгъотыгъэныр ары. Тиреспубликэ мы зигугъу кы-этшыгъэ купхэм ахьхъу нэб-гырэ мин 77-м ехъу щепсэу. Ахэм ащыцэу мин 40 фӀди-зым социальнэ лэпылэгъоу алу-кӀэрэр республикэ бюджетым кыхьэкӀы.

— *КӀэлэцӀыкӀухэм, сабыи-бэ зыплӀрэ унагъохэм сьд фэдэ лэпылэгъуа яжъугъэгъотырэр?*

— 2013-рэ ильэсым иапӀэрэ ильэсникъо, бӀдзэогъум и 1-м ехъулӀэу, кӀэлэцӀыкӀухэм мазэ кыс аратырэ ахъцэ лэ-пылэгъур нэбгырэ 34560-мэ (кӀэ-лэцӀыкӀу 53795-мэ апае) арагъэ-гъотыгъ.

Республикэм ежъ кыдигъэ-кыгъэ хэбзэгъэуцугъэм кызы-рэдилыгътэу, республикэ бюд-жетым кыхьагъэкӀызэ, анахъ аналэ зытырагъэтын фӀе уна-гъоу сабыи хэр зыплӀхэрэм ахъ-

щэ лэпылэгъу алуагъэкӀагъ. Ахэм ахъхъэх:

— сабыир кызыхъурэм зэ-тыгъоу аратырэ ахъцэ лэпылэ-гъур (ар аратыгъ кӀэлэцӀыкӀу 1880-м, зэкӀэмкӀи ильэсникъом ахэм апӀулуагъ сомэ милли-онищым ехъу);

— сэкъатныгъэ зилэ сабыи-хэр зылыгъхэм мазэ кыс ара-тырэ ахъцэ лэпылэгъур нэбгы-ри 134-мэ арагъэгъотыгъ.

Сабыибэ зыплӀрэ унагъохэм коммунальнэ фӀо-фашлэхэм ауасэ тыгъэнымкӀэ ыкӀи ыпкӀэ

БӀдзэогъум и 1-м, 2013-рэ ильэсым ехъулӀэу чэзыум ве-теран 713-рэ хэтыгъ. 2005-рэ ильэсым гъэтхӀапэм и 1-м ыуж чэзыум хъуцауагъэхэм ащыцэу нэбгырэ 615-мэ псӀуплӀэ зэра-гъэгъотыгъ.

хэмылӀэу общественнэ транс-портымкӀэ кыкълэцӀыкӀухэмкӀэ социальнэ лэпылэгъу ятӀэгъэгъоты. Мы зыцӀэ кыетлӀогъэ лӀофыгъохэм 2013-рэ ильэсым имӀзих апӀу-луагъ республикэ бюджетым кыхьэкӀыгъэу сомэ миллион 20,5-рэ фӀдиз.

2012-м ищылэ мазэ и 1-м кышыублагъэу яцӀэнэрэ са-быеу унагъом кыхьуагъэм (апӀунэу аштагъэм) пае зэтыгъоу сомэ мин 50 араты. Мы ильэ-сым имӀзих кыкълэцӀу нэбгы-рэ 504-мэ ащ фӀдэ социаль-нэ лэпылэгъур алуагъ (икӀы-гъэ ильэсым иапӀэрэ ильэсны-кӀо — нэбгырэ 308-рэ). А лӀо-фыгъом сомэ миллион 25-рэ мин 222-рэ пӀулуагъ.

— *ТызэрэщыгъуазэмкӀэ, ведомственнэ программэу «Адыгеим икӀэлэцӀыкӀу-хэр» зыфилоу 2012 — 2014-рэ ильэсхэм ателы-тагъэм шыуиминистерствэ хигъэхьагъ ыкӀи ар егъэ-цӀкӀэжъы чыплӀэ кыин цы-лэныгъэм ригъэуцогъэ унагъохэм зыкълэтыжъы-ным фӀэшл лэпылэгъу афӀэ-хъугъэныр.*

— Ары, а программэм мы ильэсым хэлэжъэгъэ унэгъо

23-мэ ахъцэ лэпылэгъоу сомэ мин 35-рэ зырыз яттыгъ лӀофы-гъо кыинэу ахэр зэрехьылӀэ-хэрэр зэшлӀохыгъэнхэм, чыплӀэ зэжъоу зэрыфагъэхэм кыищы-жыгъэнхэм фӀэшл.

Ащ нэмыкӀэу, демографием ыльэныкълӀэ лӀофхэм язытет 2013 — 2015-рэ ильэсхэм на-хьышлэ шыгъэным ыкӀи Уры-сые Федерацием и Прези-дент ФедерациемкӀэ Советым 2010-рэ ильэсым ишӀэклӀоу ма-зэ фигъэхьыгъэ ДжӀепсалӀэм кыпкырыкыхьэзэ, унэгъо ныб-жыкӀлэхэу сабыибэ зыплӀхэу чыплӀэ кыин итхэм социальнэ лэпылэгъу зэрагъэгъотыщт шыкӀлӀэр аухэсыгъ. 2013-рэ ильэсым ищылэ мазэ тимини-стерствэ унашъоу ышлыгъэм кызыэрэщӀорӀэмкӀэ, сабыибэ зыплӀрэ унэгъо ныбжыкӀлӀэу чыплӀэ кыин ифагъэм (зэ-шхъэгъусэхэм аныбжэ ильэс 35-м шӀомыкыгъэу е унэгъо ныбжыкӀлӀэ имыкӀоу (ныр е тыр) зэрымысым зыныбжэ ильэс 35-м емыхъугъэм) ахъ-щэ лэпылэгъоу сомэ мини 10 зэтыгъоу раты. Ахэм афӀдэ унэгъо 11-м социальнэ лэпы-лэгъур арагъэгъотыгъ.

— *Гъэмэфэ зыгъэпсэфы-гъор тыухыгъэ. Ар зэрэ-кӀуагъэм фэгъэхьыгъэу бӀэрэ кыэтхыгъ, арэу щытми, кӀэклӀэу кыӀпӀон хъумэ, гухӀлӀэу шыуилӀа-гъэр кыжъудэхъугъа?*

— Ары, пшъэрылӀэу пашӀэ-хэм кытфагъэуцугъэр дгъэ-цӀкӀагъэ. Ау кыхьэгъэщыгъэн

2012-м ищылэ мазэ и 1-м кышыублагъэу яцӀэнэрэ сабыеу уна-гъом кыхьуагъэм (апӀунэу аштагъэм) пае зэтыгъоу сомэ мин 50 араты. Мы ильэсым имӀзих кыкълэцӀу нэб-гырэ 504-мэ ащ фӀдэ социальнэ лэпылэгъур алуагъ (икӀыгъэ ильэ-сым иапӀэрэ ильэс-никъо — нэбгырэ 308-рэ). А лӀофыгъом сомэ миллион 25-рэ мин 222-рэ пӀулуагъ.

фае джыри а кампаниер ухы-гъэ зэрэмыхъугъэр, ильэсыр екыфэ тикӀлӀэцӀыкӀухэм япса-уныгъэ зэтегъэуцогъэным епхы-гъэ лӀофшлэныр зэрэклӀотыр. Мы ильэсым а лӀэныкълӀоу сомэ миллион 205-м ехъу пӀулуагъ, республикэ бюджетым сомэ миллион 115-м ехъу ащ хиль-хьагъ.

— *Ильэс зэкӀлӀыкӀухэм министрствэм илӀофшлэн-кӀэ мэхъанэ зэритыхэрэм ащыц лӀофшлэн зэфыщы-тыкӀлэхэм ягъэзекӀон. Сьд а лӀэныкълӀоу ильэсны-кълӀоу шыулагъэр?*

— Къэралыгъо хабзэм, чы-плӀэ зыгъӀорышлӀэжынын орган-хэм, цыфхэм лӀофшлэн языты-хэрэм ыкӀи профсоюзхэм зэ-пхыныгъэ ялӀоу лӀофшлэн зэфы-щытыкӀлэхэм ягъэзекӀон зэхэщэ-гъэныр тэ типшъэрылхэм ахъ-хъэ. Социальнэ партнерствэм зыкыгъэлӀэтыгъэным мэхъанэ-шхо етӀэты.

Республикэм икълӀэхэм ыкӀи ирайонхэм а лӀэныкълӀуищым ялӀыкълӀохэр зыхэтхэ комиссие-хэр ащызэхэщэагъэх. Ильэсыр кызыхьагъэм кышыублагъэу лӀэныкълӀуищ комиссием зэхэ-сыгъуитлӀу илагъ, лӀофыгъо зэфӀ-шхъафыбэ ахэм кыащӀлӀэтыгъ ыкӀи зэшлӀохыкӀлӀэ амалӀэу ялӀэри кыхьахыгъ.

ӀэклӀыб къэралхэм кыарыкӀырэ цыфхэу лӀофшлӀлӀэхэм арагъэ-блӀэгъэнхэ алӀэкӀыщтыр зыфӀ-дизыр гъэунэфыгъэным епхыгъэ лӀофшлӀэныр лӀэныкълӀуищ комис-сием зэшлӀуехы. А лӀофыгъом фэгъэхьыгъэу ильэсникълӀоу комис-сием зэхэсыгъуитлӀу илагъ. ГъэтхӀапэм шылӀэгъэ зэхэсыгъом щызэддаштагъ 2013-рэ ильэсым ӀэклӀыбым кыкылыгъэ нэбгыри 195-рэ лӀофшлӀлӀэхэм ящыкӀлӀэ-гъэцтӀэу. БӀдзэогъум зэхэтцэ-гъэгъэ зэхэсыгъом комиссием унашъоу шышлыгъ джыри нэб-гырэ 18 ахэм ахэгъэхъогъэн фаеу. 2014-рэ ильэсым нэбгы-рэ 1175-рэ джыри ящыкӀлӀэгъэ-цтӀэу ары. Ащ епхыгъэу тхыль-хэр агъэхьазырихы Урысые Фе-дерацием лӀофшлӀэнымкӀэ ыкӀи социальнэ хэбьонгъэмкӀэ и Министерствэ агъэхьыгъэх кво-тӀхэр кыатынхэм фӀэшл.

ЛӀофшлӀэным фэгъэхьыгъэу джыри зы чыплӀэ сыкышыуцу сшӀоигъу. ЗыфаслӀорэр ар, лӀо-фшлӀэныр, щынӀэгъончъэным ыльэ-ныкълӀоки тиминистерствэ ышлӀэ-рэр зэрэмымакӀлӀэр ары. Ве-домственнэ программэу «лӀоф-шлӀкӀлӀэ амалхэр нахьышлэ шы-гъэнхэр ыкӀи лӀофшлӀэныр щынӀэ-гъончъэныр» зыфилоу 2011 — 2013-рэ ильэсхэм ателытагъэр дгъэцӀкӀлӀэзэ, мы ильэсникълӀоу Адыгэ Республикэм игъэцӀкӀлӀо хэбзэ органхэм япӀэцэ ыкӀи яспециалист 12, бизнес цыкълӀум цылӀэжъэрэ нэбгырэ 15 едгъэ-джагъэх, лӀофшлӀэныр щынӀэгъон-чъэу зэхэщэгъэным епхыгъэ

шлӀэныгъэу ялӀэр тыуплӀэкълӀужы-гъэ. Бюджетым епхыгъэ лӀоф-шлӀлӀэ 44-рэ аттестацие тшы-гъэ. Зэнэкъокъу республикэм щырекълӀокыгъ лӀофшлӀэныр анахъ щынӀэгъончъэу зыщызэхэщэагъэр кыхьахыгъэнымкӀлӀэ. Ащ фӀдэ зэнэкъокъур ильэс кыс зэхэ-тӀэцэ, текӀоныгъэ кыдзыхы-хэрэм Дипломрэ ахъцэ шу-хьафтынрэ ятӀэты.

— *Ветеранхэм зыщыпсэ-уштхэ унэхэр ягъэгъоты-гъэнымы шъо шыуфэгъэ-загъ...*

— Урысые Федерацием и Президент и Указэу 2008-рэ ильэсым, жъоныгъуакӀэм и 7-м кӀуачлӀэ зилэ хъугъэм кы-зэрэдилыгътэу, ветеранхэм зы-щыпсэуштхэ унэхэр ягъэгъо-тыгъэнхэм фӀэшл федеральнэ мылӀкум ахъцэ кыафыхагъэ-кы. Ахэм япхыгъэ тхыльхэр тэ тэгъэхьазырых. БӀдзэогъум

Сабыибэ зыплӀрэ унэгъо ныбжыкӀлӀэу чы-плӀэ кыин ифагъэм (зэшхъэгъусэхэм аныбжэ ильэс 35-м шӀомыкыгъэу е унэгъо ныбжыкӀлӀэ имы-кълӀоу (ныр е тыр зэ-рымысым) зыныбжэ ильэс 35-м емыхъу-гъэм) ахъцэ лэпылэ-гъоу сомэ мини 10 зэтыгъоу раты. Ахэм афӀдэ унэгъо 11-м социальнэ лэпылэгъур арагъэгъотыгъ.

и 1-м, 2013-рэ ильэсым ехъу-лӀэу чэзыум ветеран 713-рэ хэтыгъ. 2005-рэ ильэсым гъэ-тхӀапэм и 1-м ыуж чэзыум хъу-цауагъэхэм ащыцэу нэбгырэ 615-мэ псӀуплӀэ зэрагъэгъотыгъ, джыри нэбгырэ 98-рэ чэзыум хэдгъэуцагъ. Ахэм ямызакъоу, аухьыжыгъэ ыкӀи политическэ репрессиехэм зэрар зэрехьыгъэ-кӀэ алъытӀэгъэ нэбгыри 9-мэ республикэ бюджетым кыхьа-гъэкӀи сомэ миллион 4 фӀдиз афатлупшыгъ япсӀуплӀэхэр на-хьышлӀухэмкӀэ зӀблӀэхъугъэнхэм фӀэшл.

— *Министерствэм ильэс-никълӀоу лӀофэу ышлагъэр зэрэмымакӀлӀэр гъэнэфагъэ, ахэм зэкӀлӀэми ягугъу мы тхыгъэм кышытшлын амал тилӀп. Ау шыузыфӀа-лажъэрэр цыфхэр арышъ, нахьыбӀэр ахэм шыуалы-лӀэсэу, шыуилӀагъэу яжъу-гъэкӀлӀэу, гухӀыкӀлӀэу шыуилӀэхэр жъугъэцӀкӀлӀэнхэ шыульӀкӀлӀэу, цыхъэ кы-шыуфашлӀэу ильэсыбӀэрэ лӀоф шыушлӀэнэу тышъуфӀэ-лӀало.*

— Тхьашъуегъэпсэу.

ЖАКӀЭМЫКЪО Аминэт.

Лъэпкъыр ерышмэ,

ияжъэ

Уихэку урафэу умышлэрэ хымэ чыплэ урадзэныр туристэу зыплыхьакло уклоным зэрэфэмидэр нафэ. Уихэку уилэу зыщэтым сыдырэри уилагэмэ, хэку уимылэжы зыхьурэм — зи уимылэжыу укьэнэ. Хэку зимылэжыыр ылапсэ дэжъ шыпаупкыгъэ чыгым фэд, тьдэрэ чыплэ пхыгъэкли ар чыгъэу пфэгъэпсэужырэп, зыгорэмэ псэолъапхъэ е гъэстыныпхъэ афэхъужыныу ары нахьклэ. Сыд плуагъэкли пкля илэп, хэхэсыр хымэм ипсэолъапхъ, игъэстыныпхъ.

Социологие, психологие шлэныгъэхэм кызырагъэлъагъорэмкля, зичлыгу зерагъэбгынэгъэ цыфхэм психологие зэфдэ мэху. Ахэм нахь къагурэлэ хэкум ыуасэ, имэхьанэ, зэрыфэгъэ хымэ чыплэр яхэку фэдэу шу альэгъу. Хэхэхэр зэрыхьэгъэ кьэралыгъом фэшъыпкъэу мэлсэху, лъапсэ зэрямылэм кыыхьэклэ, нахьыбэри кыулыкьушлэу мэлэжъ... Урыс-Кавказ зэо мэхъаджэм кьелыгъэ тятэжхэр Хэкужым зырагъэклыхэм, кызыралыгъорэмкля, азыщанэм нахьыбэр гъогум теклодагъ. Зэуаплэм къащыфэтэджыгъэ пным имызакъоу, гъогуанэм ахэм кышчашэщыгъэ гъаблэри, уз земылэужыгъохэри, чыопсэу земысакъохэри. А пстэуми адыгэ кьэхалэхэр агъэбагъоштыгъэ.

Сэ сянэжъу Едыдж Хьакмафэ ылху Жансэрай кыухьэм кыхьухьагъ, илъэси 2 — 3 нахь кымыгъэшлэгъу телыкли, агъэтылхынэу фежыгъэхэу ынэхэр кызыригъэплъагъэм гу лъати, къахьыжыгъэу шытыгъ. Ыужкля ар илъэс 90-рэ фэдизрэ псэужыгъэ, ау тьнэжъ тыркубзэ ымышлэу дунаим ехыжыгъ. Ащ кыложыштыгъэ чэщ-зымафэм 150-м нэсэу хьадэ дахыжъу мафэ къыклягъэу, Анталием пемычыжъ Богъа-зак чыплэм черкес кьэхалэ зыфалоу непи шылэр тэ тикьоджэдэсмэ япэрэ кьэхалэу шытыгъэу. А 150-рэ зыфилорэр зэ нахь кьэмыхьугъэнкли мэху, ау а пчыагъэр шьэу, шьэныкьоу, ащ ызыпшланэу пштэми, адыгэр зыхэтыгъэ кыным, гукъаом, гузэжыгъом иинагъэ зыфэдизыр лупкляу кыбгурегаало. А гузэжыгъомэ къылыгъэу кьэнэжыгъэ тлэклым ашхьэрэ ябын-унагъэрэ узым, гъаблэм ашаухьумэнхэм фэшхьаф пшъэрыл зыфагъэу-цужышынэу шытыгъэп. Ащ фэдэ амал шылагъэу, лъэпкъ лоф зэрафэшынэу кыуачлэрэ шлэныгъэрэ адыгэмэ зэрагъэго-тыжыпагъэу пшымы, кьэралым ащ фэдэ лоф аригъэшлэнэу шытыгъэп. Ежъ кьэралым илофхэри а лъэхьаным фэгъэхъужыштыгъэп, ар бшлагъэу пачыкьэхэми къагурыложыгъэти, Европэм фэдэ зашынэу ыуж ихьэгъагъэх. Ау сыд фэдэрэ хэбзакля кьепхыжыжы, жьым есагъэхэр клям пэмыуцухэу хьурэп. Джы жьыри афэгъэхъужыштыгъэп, клэри афэгъэхъужыштыгъэп, зыклябэнхэрэри, зыфыклябэнхэрэри, ар игъоу е игъуаджэу шыт-шымытри лупкляу, гъэнэфагъэу къагурыложыштыгъэп.

Осмэн кьэралыгъом ипачыкьэу я II-рэ Абдулхэмид (ар

**«Адыгэ зыкыныгъэ хасэм» 1897-рэ илъэсым
Каир — Мысырым кышчидигъэклигъэ
«Зыкыныгъэ гъэзет» зыфилорэм тет тамыгъэр.**

адыгэ пхьорэлъфыгъ), кьэзэрэ-гъэбырсырыгъэ кыуачлэхэр ыгъэрэхьатынхэу ылуи, фай-фэмыеми, демократие теплэ илэу зы системакля тежъэ фэдэу зишыгъ 1876-рэ илъэсым. «Апэрэ мешрутиеткля» заджэхэрэ а хэбзакля фытыныгъэ гъэшлэгъон кыхьынэу шытыгъэп, ау апэрэ лъэбэкъоу зэрэщытыгъэм фэшл осэшхо илагъ. Кыуачлэу, фытыныгъэу шылэ пстэури джыри пачыкьэм лэклэпыгъ, ау упчлэжыгъэу, джэнджэшгъэу фэдэу зыфигъэлэжъэнэу шыт нэмылэми, «парламент» ыцлэу, кьутэмтилу илэу зэхашэгъагъ. Шыпкъэ, ар ежъ шломыгъоу, ымышлымэ мыху-нэу чыплэ ифагъэти ышыгъагъ пачыкьэм. Арыти, «егъэзыгъэ нэмаз» зыфилорэм фэдэу, фэмыеу зэхаригъэщэгъэ парламентыр, урыс-осмэн заор иушхьагъоу зэхигъэклыхьы, нахь диктатор лъэшыжъ хьугъэу кьэралыгъор илъэс 33-рэ зэригъэклягъ.

А лъэхьаныр ащ фэдизэу кыныгъэти, «Сталиным илъэхьан Урысыем шылэгъэ хэбзэ шынагъохэр ащ кытырихыгъэн шьула?» плуу уригъэгупшысэщыгъ. Нэбгыриты-щы зэгъусэу альэгъумэ, кьэралым кьепыинхэу, кьэбэнынхэу, шьэфэу зыгорэхэр зэхалэщыоным пылхэу алытэти, кын хадэщытыгъэх. Арэу шытми, а лъэхьан кыным цыфхэр кыгъэушэу, нахь ыгъэгупшысэхэу ышыгъагъ.

Адыгэхэр пштэмэ, а лъэхьаным кыуриубытэу проект зэхэгъэуцогъагъ ялэпкъ тхыдэ ишыпкъаплэ атхыжыныу. Хьагъур Ахьмэд-Мидхьат кыдэхьугъагъ «Кавказ» зыцлэ романыр, «Адыгэ пчы-оркхэр» зыфилорэ пьесэр ытхынэу. Ау а пьесэр зышагъэуцугъэ театрэр 1884-рэ илъэсым агъэсти къагъэожыгъагъ, адыгэхэр кыгъэушынэу, кыгъэбырсырынхэу шыщынэхэи. Ащ ыуж лъэпкъ лофым фэгъэхьыгъэу Истамбыл зи зэрэщамыгъэхъужышынэу къагурыложыгъэн фае, адыгэ куп шьэфэу Мысырым кыуагъэ, 1897-рэ илъэсым «Зыкыныгъэ» зыцлэ гъэзетыр нэклубгъуи хьоу ащ кышчыдагъэкляу рагъэжыагъ. Гукъау нахь мышлэми, тэ а гъэзетым иапэрэ

кыдэклягъоу закъо фэшхьаф кытлэклягъагъэп, ащи нэклубгъуиты шыкляу. Ащ ыуж кыдэклягъэ-кыдэмыкылыгъэри тфызэхэфыгъэп. Ау уегупшысэ хьушт а лъэхьаным «Адыгэ зыкыныгъэ хасэ» алоу шьэфэу зэхашагъэу. Сыда плэмэ а гъэзетыр кыдэзыгъэклыхьыгъэу ащ зыцлэ тетыр а хасэр ары. Тэ джыдэдэм зигугъу кьэтшырэ хасэми ар лъапсэ фэхьугъэнкля енэгъуагъо е шьэфэу зэхашэгъагъэр кырагъэжыжыгъэуи уегупшысэ хьушт.

1908-рэ илъэсым бэдзэогъум и 24-м джыри зы демократие системэ шылэ хьугъэ «ятлонэрэ мешрутиеткля» еджэхэу. Ащ цыф жьугъэхэм, лъэпкъхэм джырэ нэс ямылагъэу фытыныгъабэ къафыхыгъ. Ащ фэдэ фытыныгъэ нахьышлукля зыщыгъыхэу ыужкля кыдакыгъэ республикэми къафыхыгъэп, къафыхыныр хэгъэкли, ахэр ащ ыгъэклядыжыгъэх.

Ятлонэрэ мешрутиетым кыхыгъэ фытыныгъэмэ яжэу шытыгъэхэм фэдэу адыгэмэ псынклэ дэдэу зэхашагъ «Черкес зыкыныгъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэ» зыфилорэр. А хасэм ыцлэ ежъ хасэм итхыгъэхэми зэтемыфэу къахэфэ, зым «Черкес зыкыныгъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэу», нэмыкым «Черкес зэдэлэпылэныгъэ хасэу». Сыдэушэу атхыгъэми, плури а зы хасэр ары. «Черкес зыкыныгъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэр» 1908-рэ илъэсым бэдзэогъум и 10-м Истамбыл шызэхашагъэу, ащ кышлыгъэ джэпсалэмкля лажэу ригъэжыагъэу алытэ, ау ар кьэрал хабзэм (законым) тетэу затхыгъэр 1908-рэ илъэсым шэклогъум и 17-р ары.

«Черкес зыкыныгъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэр» зэхэзышагъэмэ анахь къахэщырэмэ ащыщ заулэмэ ацлэ кьетлон: Осмэныдзэм шыцлэрылоу хэтыгъэ маршалэу Мэртэд Абдуллах паша, маршалэу Бэрэдэж Зэкий паша, Гъазий Мухьэмэд-Фазыл паша, генералэу Лэхьу Назми паша, генералэу Шьхэпллы Осмэн паша, Лэхьу Ахьмэд паша, хэхэс адыгэмэ ашыщэу апэ дэдэ адыгабзэм ибзэхабзэхэм (грамматикэм) дэлэжыагъэу Тхьэркьэт Ахьмэд-Джавид паша,

«Кавказым итхыд», «Пэсэрэ Кавказыр» зыфилорэ тхыдэ тхыльхэр зытхыгъэ генералэу Мэт-Цунатлэкъо Юсыф-Иззэт паша, «Тхыдэм кыуриубытэу Кавказыр» зыфилорэ тхыльхэр зытхыгъэ генералэу Бэркьукъу Исмахыл паша, Осмэн кьэралыгъом роман жанрэр изыхьагъэу, ыльэ шызыгъэуцугъэ тхэклошхоу Хьагъур Ахьмэд-Мидхьат ефэндыр. Ахэм ахэтыгъэх «Сеин Тымэ» цлэтэдэ зыфэзышыжыгъэу, адыгабзэкля усэхэр зытхыштыгъэу, динлэжыу, юристэу, тхаклоу, усаклоу Хьусейн-Шэмли Тюмери, нэмыклары.

Тызэрэщыгуазэмкля, ижъ дэдэрэ лъэхьанхэм, нартхэм къащегъэжыагъэу адыгэ лъэпкъым «хасэ» тилэу тыкырэкло. Ау ар зэпымыоу лэжыэрэ кьэралыгъо пкыгыоуи, цыф жьугъэ зэгъоханыгъэ фэдэуи шытыгъэп. Лъэпкъым, хэгъэгум е чыплэ гъэнэфагъэ горэм, къуаджэм, хьаблэм лофыгошхо горэ кышчыкьоклымэ, ащ шыпсэурэ унагъо пэпчэ зы лыкло кызыхыгъэклигъти, хасэ зэхашэщыгъэ. Лофыгъор лупкляу пчэгум кыралхьэти, анахьыкля дэдэм кыщегъэжыагъэу хэти гушылэ ратыти, пстэуми е нахьыбэм язэдэштагъэкля кьэнэфэрэ еплыклар унашъоу агъэуштыгъэ. Пстэуми ялоф хэлэу, пстэуми е нахьыбэм яакьыл-яло зэхэлкля ашырэ унашъоми зэклэ кьеуцуалэщыгъэ. Хэбзэ лоф фэшл хасэ зэхашагъэмэ, хасэм иунашъор «хабзэ» хьуштыгъэ.

Джыдэдэм тэ зигугъу кьэтшырэ хасэр ащ фэдэ хасэп, кьэрал хабзэм тетэу, ежыым ихэсэ хабзэ (устав) ыкли шхьэ зыфитыжыныгъэ (лицо) илэжъэу зэхашэрэ цыф жьугъэ зэгъоханыгъэу ары нахьклэ. Зэрэтшлэрэмкля, ащ фэдэ хасэу

хэхэс адыгэмэ апэ дэдэ зэхашагъэр «Черкес зыкыныгъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэр» ары.

Хасэр зэрэлэжыэшт шыклар кызылотыклары унашъом кызырэлэжырэмкля, ащ ипшъэрыл шхьалэмэ ащыщ мешрутиет системэр ухьумэгъэным дэлэжыгъэныр, адыгэмэ япсэукля лъэныкыо пстэумкли ешлшлэгъэныр, адыгэ хабзэр ухьумэгъэныр. Ащ рамытхэгъэми, хасэм хэтхэм зэдэшлэу джыри зы гухэлъ-гурышэ зэдырягъ — хэкужым ишхьафитыныгъэ рагъэготыжыныу ары. Ащкля Осмэн кьэралыр кыздагъэлэпылэным шыгуыштыгъэхэн фае, къадэхъумэ, ежымэ ямызакъоу, Осмэн кьэралыгъомкли шлэ дэдэ зэрэхъуштыр, Кавказ шхьафитыр Осмэн кьэралыгъор кьэзыухъумэшт пытэплэ лъэшэу зэрэщытыштыр ялэжыгъэхэм кышчыагъэщыштыгъэ.

Ащ фэдэу хасэм пшъэрыл зыфигъэуцужыгъагъ тхэпкылылэ (алфавит) зэхигъэуцонэу, ащкля егъэджаклохэр ыгъэхьазырынхэу, хэкужымыи еджаплэ хэр кышчызэлэуихынхэу. Ащ тетэу 1910-рэ илъэсым Хэкужым егъэджаклоу кыгъэклягъагъэх Лъэцэрыкыо Хьарун, Хьыдзэлл Ибрахьим, Дыгъунэ Акиф, Нэгъуцу Юсыф-Сухьэд, докторэу Али-Сухьад (Асейкыо), Бэслээнэи Хьафыз, Захьит Чэусэрий фэдэхэр. Ахэр нахьыбэу кыздэклягъагъэхэр Пэнэхэс, Тэхьутэмыкыуай фэдэ къуаджэхэр арыгъэ, нэмык чыплэхэми еджаплэхэр къащызэлэуахыгъагъ адыгабзэкля ашырагъаджэхэу. Шагъо Нурий Къэбэртае зыгъэклягъэри а хасэр арыгъэ. Нурий Къэбэртае шигъэхьагъэм, ащ лицей, егъэджаклохэр зышагъэхьазырхэр еджаплэ кызырэщызэлэуихыгъэм, «Адыгэ макъ» гъэзетыр кышчыдигъэкляу зэрэщытыгъэм шыгуагъэх ло-

Зэтырагъэстыхъэм, къыхэхъукъыжъы

яапэрэ Адыгэ хасэу
зэдэлэпылэныгъэ хасэр»
ильэси 105-рэ мэхъу

фым хэтхэр зэкI пIоми хъунэу. Мы хасэм ижъау чIэтэу зэхашэгъэ «Адыгэ бзылфыгъэ зэдэлэпылэ хасэр» икIэщаклоу Истамбыли щызэрагъэпэшыгъагъ «Щысапхъэу адыгэ еджэплэ унай» зыфилорэр.

«Адыгэ зыкIыныгъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэр» сыдигъуиным фэдэ хасэу щытыгъ, нэмыкIрэ хасэхэри ежъым шIоигъоу къызыхигъэкIыгъагъ. ГушIэм пае, егъэджен-гъэсэн Iофхэр зэригъэкIонэу «Адыгэ бзылфыгъэ зэдэлэпылэ хасэр», политикэ Iофхэр зэригъэкIонэу «Ыпшэрэ Кавказ хасэр» зэхаригъэщэгъагъ.

А пстэуми яIофшIэн зыфэгъэхыгъагъэр лъэпкъыр къэгъэушыгъэныр, зэкъогъэуцогъэныр арыгъэ. «Гъуазэ» гъэзетри ары къызыкIыдагъэкIыгъэр. Гукъау нахъ мышIэм, 1923-рэ илъэсым ишышхъэлэу мазэ, Тыркуем республикэ къышIадакIонэу зызщэгъэхъазырым, мы хасэри адырэ хасэхэри зэфашыжъыгъэх, «Щысапхъэу адыгэ еджэплэ унаери» ахэтыжъэу. Ащ ыуж Тыркуем уадыгэн ушыфитыжъыгъэп, бзэр, лъэпкъ шэнхабзэр ассимиляция кореным (архъуанэм) чIилъашъоу ригъэжъагъ. Ари Урыс-Кавказ заом къытфихыгъэ лъапсэхым, къыдэкIогъэ лъэпкъгъэкIодым ишIэсэмэ зыкIэ ащыщ. Мыщ дэжъым къышIыгъэмэ хъушIт хасэм и Джэпсальэ.

**«Адыгэ
зыкIыныгъэ,
зэдэлэпылэныгъэ
хасэм»
и Джэпсаль**

1908-рэ илъэс,
бэдзэогъум и 10

Тильэпкъэгъухэр!
КъэкIошт гъашIэр зэрифэ-шъуашъу гъэпсыгъэным иамалхэр къызыхэпхышъунэу щыIэр блэкIыгъэр ары. БлэкIыгъэр зэгъэшIэгъэныр хэтIи хэкIыплэ амалышхоу щыт. ТалэкIэ тызыфэкIошъунэу щыт гъэшIэ зэлэшыр гъэлъэшыгъэным фэгъэхыгъэ гъозэ пытэр тыухэсыным пае тиблэкIыгъэ тызыхэплъэжъкIэ, хэтэлъагъо шIэныгъэлэжъ ялыехэр, зэрэдунэу тет биспымэнхэр зэрыгушхорэ лIышхъэ Iуш лъэшхэр къызэрэтхэкIыгъэхэр. Ау ахэм янахыбэр, ятэжъ чIыналъэ мыхъоу, ятIонэрэ хэку афэхъугъэ

хымэ хэгъэгъухэу нахъ лъыкIотэ-гъэхэм, зызыужъыгъэ къэралхэм зэралхэпсэхэрэри гъэнэфагъэ.

Пытагъэ, щэлагъэ, лIыгъэ зэралхэным фэдэ къабзэу, альхэлъэу, нидэлъфэу адыгэмэ шэнхабзэхэр къадэгъогурыкIо пэтзэ, тхъамыкIэгъошхорэ къатэохэу, ятэжъ чIыналъэ абгы-нэу, дунэе пстэуми атэтэкъуагъэ зыкIэхъугъэм тызегупшысэкIэ, Къафкъасым гъэсэн-гъэ-егъэджен зэрэщымыла-гъэм, лIакъомэ азфагу зэгур-юныгъэ зэрэдэмылпыгъэм нэмыкI ушхъагъу ин къэтлэ-гъурэп.

Шъыпкъэр пIоштмэ, цIыф еджэгъэ-гъэсагъэхэмкIэ гъэлэ-рышIэн-гъэзекIон Iофым зэб-гъодэпхы мыхъунэу пкъыгъуитIу щызэбгъодэлъ: чатэмрэ тхалъэмрэ (къэлэмымрэ). Изакъоу чатэ къодыем тешIыхъэгъэ кIуа-чIэр гупшысэ куум иилпыгъо-хэм зэралэмыуцъушъушIыр гу-рышхъо лъэпкъ зыхэмылэ Iо-фыгъо шъыпкъэ.

Гъэсэн-гъэ-егъэдженрэ зэдэ-лэу-зэгур-ю пытэрэ зэра-мылагъэм къыхэкIэу, адыгэхэр ятэжъ чIыналъэм лэлалчъэ хъунхэу зэхъум, биспымэн-хэмкIэ гупсэфыплэу щыт Ос-мэн къэралыгъэр шхъэегъэ-зыплэу къызэрэхыхыгъэр хэти

ешIэ. Адыгэр кощыныгъэшхо лъэхъан къинхэм ахэты зэхъум, Осмэн къэралыгъом, ащ ицIыф-хэм далъэгъугъэ гукIэгъум, дэ-лэпылэныгъэм, шъыпкъэ дэдэу осэшхо фэшъуаш нахъ мышIэ-ми, зэфэшхъаф лъэпкъхэм, адыгэхэри ахэтэу, шхъэегъэ-зыплэ афэхъугъэ мы къэралыгъо къухъэшхор лъэхъан къиным иархъуанэ гукIэгъунчъэм хилъэ-шъуагъ. Ягъэу ахэлпыр агъэна-фзэ, IупкI къэхъугъэ ядэгъо-шхуитIу зыхагъэкъэбзыкIыжъы-нэу а лъэхъанхэм амал ялагъа шъула адыгэхэм? Хъау! Яла-гъэп. Сыда пIомэ зы хъужы-ныгъэр, зэдэлэпылэныгъэр, зэ-гурылоныгъэр зыфалохэрэм амал ямытыхэныр текъуэзны-гъэр зигъэлпсыкIэхэм яхэбзэ-бзыпхъэ шхъалэхэм ащыщ.

ТхэмкIэ шыкур, нелэ мешру-тиет гъэпсыкIэм, ащ къытфи-хыгъэ фитыныгъэ-тынчыгъом тесагъ. Арышъ, дагъохэр узэфы-жъыным, гупсэфыгъом тылпылэ-сыным апае тызырыкIон фэе лъагъохэр укъэбзыгъэным ыкIи ахэр гъэцэкIэгъэным ичэзыу къэсыгъэу тэгугъэ. Ари къи-нэп — щэрихъатым иунашъо-хэм дэхынчъэу татетмэ ары. Сыда пIомэ цIыфыгъэ щылакIэм ыпкъ купкIыр шэнынчъэгъэ-шэн аягъэм угу щыбгъэкIыныр ары, купкIым икупкIыжъыри цы-

фыгъэм уфэлэжъэн-уфэлэшIэ-ныр ары. Тхэшхо лъапIэм «шIугъэрэ тхэшIолпыкIыныгъэм-рэ альэныкъокIэ шъузэдэлэпы-лэх!» къытело. ТхэлпыкIо лъагэ-ми «Сэ шэнышIуагъэ-шэн дэ-хагъэр изгъэкъужыгъэ ары сы-къызкIагъэкIуагъэр!» еIошъ, ащ тетэу тикъэралыгъо хэбзэ лъа-плэхэм цIыфыгъэ-дэхагъэ къы-зэрагъэпсыгъэр нафэ. Арышъ, диным къытфилырэ пшъэрыл-хэр гъэцэкIэгъэн, шэнышIогъэ-шэн дэхагъэм, мешрутиет псэ-укIэ хабзэхэм зягъэужыжъы-гъэн, сатыум, индустрием, мэ-къумэщ Iофыгъохэм афэгъэ-хыгъэ зэгъыныгъэхэр зэгъэ-пэшыгъэнхэ ыкIи ахэр гъэлъэ-шыгъэнхэ, Осмэн къэралыгъом ицIыф жъугъэхэмрэ тэрырэ таз-фагу дэлъ зэгур-юныгъэ-зэ-зэгъыныгъэхэр гъэлъэшыгъэн-хэ гухэлпкIэ «Адыгэ зыкIыны-гъэ, зэдэлэпылэныгъэ хасэр» зэхэтцагъ.

Хымэ чIым хэхэсэу ифагъэу, гухэкI къиным ыпIытыгъэу, ыгъэмэхыгъэ нахъ мышIэми, тэ тшыцэу азыныкъохэр мы-пшъыжъхэу ыкIи къинэу зыри-хыплэхэрэм къамыгъаштэхэу зэрэлэжъагъэхэм къыхэкIыкIэ, псынIкIэу зыкъызэралэтышъу-гъэм, зызыраужыжъыгъэм ты-зегупшысэкIэ, зы хъужыны-гъэм икъарыу лъэш ижъау ты-чIэтэу едгъэкIокIышIт лэжъыгъэм къыкIэкIошт тхэгъо-гушIуагъэр, тильэпкъ шхъэкIафэ зынэсышIт лъэгалIэр тынчэу тынэгъу къы-кIэдгъэуцошъушIт. Тызыфэныкъо закър лъэпкъ зэхэшIыкI зилэ тицIыфхэр гурэ псэрэкIэ, ама-лэу ялэмкIэ къыддэлэпылэнхэр ары. Сыда пIомэ Iэхъогъум хэ-чъырэ мэлым ительхъэр ты-гъужы. Тихасэ иджэмакъэу шIугъэ-дэхагъэ зыхэлпым те-жъугъэуцуапI!

Тильэпкъэгъухэр!

Зытыужыжъыныу, лъэгалIэ-хэм танэсынэу, титхэгъо-гу-шIуагъо, ар хэгъэкIи, тшылэны-гъэ, тигъашIэ тыухъумэнэу ты-фаемэ, тизэкъотыныгъэ икIэ-псэшхо пытэкIэ пстэуми зы-зыпытэжъугъэапIэх! ЦIыфы-псэм ежъым къылэжъыгъэм фэшхъаф къызэрэрамыты-жъышIыр зыкIи зыщытэшъу-мыгъэгъушI! ЕтIанэ теклоны-гъэкIэ Тхэр къытфэупсэн.

Хасэм и Джэпсальэу шъузэ-джагъэм, шъори гу лъышъутэ-гъэн фае, адыгэр хэхэс зыкIэ-хъугъэм иушхъагъу шхъалэхэу империе гупшысэ зилэ урыс пачыхъэгъум тыхэку зэрэт-шIуиубытыгъэм, ыубытыгъэм имызакъоу, тятэжъхэм ар зэра-ригъэбгынагъэм, пIопэн хъумэ, лъэпсэрых зао къызэрэташы-лагъэм игугъу щамышIымэ нахъ къаштагъэ фэд. Джэпсальэм ыуж къыдагъэкIыгъэ «Гъуазэ» гъэзетым итхэм уазыхапIэкIэ, ащ ишхъэусыгъохэри гурыло-гошIоу къэлъагъо. Сэ къызэ-рэшIошIырэмкIэ, ахэр пчъагъэ мэхъух.

Апэрэр, Джэпсальэр зэхэзы-гъэуцагъэхэр егупшысэгъэнхэ

фае блэкIыгъэм къебгъэгъэзэ-жъын зэрэмылэкIышIтым, блэ-кIыгъэм зышIобганэу укъанэкIэ къыкIын зэрэщымылэм, непэрэ ыкIи неущрэ гъашIэм ифэшъуа-шэу гупшысэгъэн, зекIогъэн зэ-рэфаем ыкIи фэгъэнхэ фае лъэпкъым хэлъ мыхъо-мышIа-гъэхэр ежъым зэрэзыхигъэкъэ-бзыкIыжъышIтым иамалхэм ате-лэбэнхэу, нэмыкIэу къаплэмэ, заумысыжъызэ зэу зашIыжъы-ным лъэпкъыр къыфигъэушIы-нэу. ШъыпкъэмкIэ, «тыкыра-фыгъэти» пIоу лажэр нэмыкIым тебгъакIэ къодыекIэ о уилажэ дэбгъэзыжъышIунэу щытэп.

ЯтIонэрэр, хасэр зыгъэпсы-гъэхэм янахыбэр е дзэм хэ-тыгъ, е къэрал къулыкъушIэу щытыгъ, ащ фэдэ тетыгъо зи-лэхэр арыгъэ хасэ зэхэзыщэн зылэкIышIтыгъэхэр. Ахэр фэе-гъэнхэ фаеп «тыкырафыгъэ-ти ары нахъ, тышъуфаеу ты-къэкIуагъэп» фэдэ мэхъанэ къыкIэу гушIлэнхэу, зекIонхэу, зыхэс лъэпкъэхэри, къэралхэри нэ IаекIэ къызэрагъэплъынхэу.

Ящэнэрэр, сыдэу щытми, ахэм агу илпыгъ ятэжъ чIына-лэ къагъэзэжъынэу. Арэу зы-хъурэм, ащ тетыгъо щызилэ къа-рыушхом уехъоныкIэ, уепIэс-кIукIэ уигухэлъ къызэрэбдэ-мышъушIыр нэфагъэ. Ащ фэ-дэу ахэм ашIэщыгъэ «егъашIэ зэшIужыныхэп» зыфалорэ зэ-пыйхэри зэкIужыхэу къызэрэ-хэкIырэр. Арыти, зыфэса-къыжъхэзэ гупшысэгъэнхэ фае.

ШъыпкъэмкIэ, «Адыгэ зэдэ-лэпылэныгъэ хасэр» зыгъэпсы-гъэхэр, «Гъуазэ» гъэзетыр къы-дэзыгъэкIыгъэхэр цIыф Iуш къэ-ушыгъэхэу, хэкупсэ-лъэпкъы-псэхэу щытыгъэх, хэхэси, хэку-рыси, тыдэрэ чIыпIи щылэ адыгэри нахъышIум зэрэфагъэ-кIошIтым пылпыгъэх. Ежъхэр дзэлIэхэу щытыгъэх нахъ мы-шIэм, ягурыл-гурышэхэр ма-мырныгъэмрэ цIыфыгъэмрэ фэ-шхъафкIэ къазэрэдэмыхъушIыр къагурылошIтыгъэ.

Хасэм хэтыгъэхэм ягухэлъ пстэури къазэрэдэмыхъугъэр нафэ, ау зи зэшIуамыхыгъэуи пIон плъэкIышIтэп. «Гъуазэ» гъэ-зетыр къыдэкIыгъо 59-м зэрэ-нагъэсышъугъэм, осмэн лъэпкъ-хэми къэралыгъоми щысэ афэ-хъунэу адыгэ еджэплэ унае къызэрэзэлIахышъугъэм, адыга-бзэм тхэпкъылэ фызэхэгъэ-уцогъэным зэрэклопIагъэхэм, Нэгъуцу Юсыф-Сухъэд, Шагъо Нурий фэдэ адыгэ хэкупсэ-лъэпкъыпсэшIухэр хэкум къы-зэрагъэкIошъугъэм, тхылъэу къыдагъэкIыгъэхэм, нэмыкIрэ Iофэу зэшIуахыгъэхэм узягу-пшысэкIэ, ахэм къадэхъугъэр зэрэмымакIэр нахъ гурыло-го-шIу хъушIт. «Сыадыг» алон къо-дыеуи фитыныгъэ ямылагъэ пэт-зэ, адыгэр хымэ чIыналъэ шы-мыкIодыпэу къызэрэнэжъышъу-гъэм ахэм яшIушIэ хэмылпэу пIон плъэкIышIтэп. Сэ сшхъэкIэ а хасэм хэтыгъэхэм инэу лпы-тэныгъэ, шхъащэ афэсэшIы, нэрымылэгъоу апашхъэ си-тэу сшхъэ афэсэуфэ, ахэм афэшъошэн лIэуж тишIынэу Тхэм селъэлэу.

ХЪУАЖЪ Фахъри.

Теолог, егъэджакIу, юрист,
РАН-м и Къэбэртэе-Бэль-
къар къутамэу Налщык дэ-
тым илэжъакIу.

Гум имыкыжыын тхьамыклагъу

Цыф лъапкыр шэлфэ шымыгъупшэжыын тхьамыклагъохэм ащыщ 2004-рэ илъэсым Темыр Осетием икълэу Беслан шыклогъэ терактыр. Илъэсыбэхэр тешлэхэми, ар къэзышлэжы-хэрэм агу икыжыштыт. А чыплэм уримыхы-лагъэми, умышэтыгъэми, а уахтэм къэбарэу къыпллылэсыгъагъэхэр, телевидением кадрэу шыплъэгъуагъэхэр непэ къызнэсыгъэми унэгу клэкыжыхэрэп, пшыгъупшэхэрэп.

А илъэсым, гъэмэфэ уахтэр ары анахъу, Темыр Кавказым имызакъоу, нэмык чыплэхэми террористическэ актхэр къащызэкълэлыклогъагъэх. Цыфхэр бэу ахэлодагъэх, шобжхэр ахэзыхыгъэри мэклагъэп. А уахтэм лофхэр зытетыгъэхэм ухаплъэмэ, терактхэм яклэщаклохэр ащ къызэрэщымыуцштытхэр нафэ къэхуштыгъ. Специалистхэми ар шхъэихыгъэу къалоштыгъ. Арэу шытми, ащ фэдэ жьалымыгъэ зыпаре ежгъэп.

Юныгъом и 1-м, зэрэкъаралыгъо фэдэу шлэныгъэм и Мафэ Темыр Осетием икълэу Беслани шыхагъэунэфыкыштыгъ. А уахтэм къызэрэтыгъагъэмкы, джы СМИ-хэм къызэралорэмкы, гурыт еджаплэу N 1-м шызэхашэгъэгъэ зэххэр ыклэм факлоштыгъ автомашинэхэм зыкваратэкъуи боевикхэр шагум зыдэбанэхэм. Клэлэеджаклоу, ны-тыхэу, еджаплэм илофышлэу, нэмыклэу зэххэм къеклолэгъагъэхэр, нэб-

гырэ миным ехъу, гъэрэу ахэм аубытыгъэх. Къагъэрэ пкыгъо зэфэшхьафхэмкы къэдзыхьагъэхэу, ашхыни, псэу зэшъонхи арамътэу, чэщ-мэфыш фэдызым ахэр алыгыгъэх. Ящэнэрэ мафэм, шэджджэоужхэм адэжъ, еджаплэм ыклоц зыгорэ къы-

шыуагъ, машом зыкыштагъ ыкы еджаплэр къызэхэау ригъэжыагъ... Клэлэу къэплотэжымэ, джары зэрэхуыгъэр. Хэзыгъэ имылау, сыхьатэу шымытэу, такыкхэмкы къалытэзэ, алъэгъуыгъэр къэзытхыжыгъэ журналистхэри шылэх. Ахэм кхыгъэм непэ къызнэсыгъэми яджэгъуай. Пстэумкы мы терактым нэбгырэ 334-рэ хэклодагъ, ахэм ащыщэу 186-р клэлэ-цыкылух, нэбгырэ 800-мэ шобжхэр атещагъэ хуыгъэ. Унэгъо 66-мэ нэбгыри 2 — 6-р чланагъ, сабий нэбгырэ 17-р ибэу къэнагъ. Тхьамыклагъор афэмышчэу нэужым уз зэфэшхьафхэм апкы кыкыкыкы зидунай зыхъожыгъэхэр мы пчъагъэхэм ахалытагъэхэп.

Пкышшолым тещэгъэ шобжыр мэкыжы, тыркыо къыфнагъэми, уимыгъэгумэкыжэу, пшыгъупшэжэу бэрэ кы-хэкы, ау а тхьамыклагъор зыщэчыгъэ цыфхэм агухэм атещагъэ хуыгъэр шэлфэхэкыкы кыжыштыт. Еджаплэу зэхакъутагъэр джа уахтэм зэрэщытыгъэу сауыгъэу къагъэнагъ. Ар гугъэуэу, а хуыгъэ-шлэгъэ тхьамыклагъохэм яшыхьатэу гъашлэм шытыштыт.

Илъэсыбгъу тешлагъ мы тхьамыклагъор зыхуыгъэм ыуж. Непэ къызнэсыгъэм а терактым игугъу ашлы ыкы ащ икълэбар зэфэшхьафэу зэтыралотыкы, рыхылапэгъэхэми, зыщэчыгъэхэми, чыжыгъу шылау лыплъэ-штыгъэхэми яепллыкыкыхэр зэфэшхьафых. А уахтэм пащэхэр зэрэзекылауагъэхэм дезымыгъаштэу, япшъэрылэ икълэу амыгъэцэклагъэу, цыфхэм апсэ икълэгъэнэн фэмыбэнагъэхэу зылохэрэри шылэх. Ау а чыплэм уримыхылапэгъэу пстэуми уасэ афэшлыгъуай, нахъ шыпкыкы къэзылорэр къэшлэгъуай. Узэмыкхырэхъышэжыштыр лажъэ зыпаре зымылэу цыфхэр зэрэхэ-клодагъэхэр, шылэныгъэр езыгъэжыгъэ къодыуеу, джыри ду-

наим хэшлыкы физимылэ сабийхэм апсэ зэрэхарагъэлъхьагъэр ары.

2004-рэ илъэсым кышчыублагъэу Беслан Юныгъом и 1-р мэфэкыу шыхагъэунэфыкыжы-рэп. Юныгъом и 5-р ары шлэныгъэм и Мафэ фэгъэхыгъэу лофтхьабзэхэр зызэхашэхэрэр. А илъэсым кышчыублагъэу Юныгъом и 3-р Темыр Осетием икълэу Беслан кышчыхуыгъэ тхьамыклагъом хэклодагъэхэм яшлыгъо-шлэгъэ мафэу агъэнэфагъ. А мафэм мы республикэм, къалэм ямызакъоу, Урысыем ичылплэ пстэуми хуыгъэ-шлэгъэ тхьамыклагъом хэклодагъэхэр агу къащагъэкыжы, ащ фэгъэхыгъэу лофтхьабзэхэр ащызэхашэх.

Тхьамыкыкыгъо гугъэузыр пшыгъупшэжымэ нахышлоу, цыф лъапкымыкыкы нахъ псынклэ ху-штытэу зылонхэри шылэх. Ары шхъаеу, сабыеу зышылэныгъэ зэпычыгъэхэр пшыгъупшэнхэ плэкыштытхэп. Ны-тыхэу ошлэ-дэмышлэу зисабыи члэзынагъэхэми непэ къызнэсыгъэм цыфхэм ягукылау, язэхашлыкы, ялэ-пылэгъу ящыкылау. Ары нылэп ахэм хэти афишлэжышшэуштыр...

ХЪУТ Нэфсэт.

Чыдагъэр къэлъэплэгъ

Гъэиныгъашэу къэтэлонкы шлэхэнэп, ау энэгъуагъо биржэхэм зегорэм дунаир якло-дыплэжынкыкы. США-м и Президент зыгорэ къызилокы, е джы зэрэхуыгъэм фэдэу ядзэхэр хэгъэгъу горэм зыратэкы-лэхэкыкы, е дунэе мэхъанэ зилэ нэмык хуыгъэ-шлагъэ кызы-хуыкы, биржэ джэгъуаклохэм псынклэу аналэ тырадзэ, долларым, чыдагъэм ауасэ къыда-фые. Ащ фэдэ джэгъуаклохэм экономикэр егъэтыгурыгу, цыфхэм ящылакы бэкы нахъ лъаплэ къешлы. Ары мы тхыгъэм икы-гъэжыаплэм биржэхэм тищыла-кы лъэшэу къызэрэхъоклэу кы-зыкыштылауагъэр.

Информационнэ агентствэу «РИА Новости» кызыретыгъэм-кыкы, чыдагъэ баррелым ыуасэ ыпэрэ мафэхэм доллары 109-м шомыкыштыгъэмэ Америкэм идзэхэр Сирием зэрэритэкы-лагъэхэм ехыплэгъэ къэбары кызырэлугъэм лыпытэу чы-дэгъэ баррелым ыуасэ доллары 115-м нэсэу къыдэкылау. Ана-литикхэм зэралытэрэмкыкы, плэлэу мычыжыгъэм доллары 150-м уасэр нэсын ыплэкыштыт. Сэри сызэрэхэтэу, ащ фэдэ зэхъокыныгъэм автомобилст-хэр ыгъэрэзэхэрэп. Сыда плэ-мэ чыдагъэм ыуасэ кызырэдэ-кылаерэм диштэу бензиным ыуаси къалэтэу хабзэ.

«Тапэкыкы лофхэр ащ тетэу лыкылотэнхэ хуымэ, чыдагъэ компаниехэм бензиным ыуасэ къыдафыеным ительхьаплэ ялэ хуыштыт, — ело чыдагъэгазпро-мышленникхэм я Союз изксперт-тэу Рустам Танкаевым. — Арэу шытми, шапхъэхэм ашлэ-кырэ фэдэу къалэкылауагъэр алахыштыт хэбзэлэхъ хэбзэгъэуцугъэм егъэ-нафэшъ, уасэхэр лъэшэу къалэ-тынхэм клэзыгъэгъушлунхэ лъэны-кыо мы лофым хэмылэгъон плэкыштыт. Арышъ, бензин уасэм зэхъокыныгъэхэу фэхуыштыт кыышлэуштыр. Тызыхэт илъэ-сым ибэдзэогу кышчыублагъэу чыдагъэ баррелым кызырэдэхуагъэр процент 13».

Зыцлэ къеслогъэ експертым зэрилытэрэмкыкы, чыдагъэм аужырэу кызырэхъуагъэм тельхьаплэ фэхуыгъэр Къокы-плэ Благъэм, пстэуми апэу Си-рием, лофхэр кыин кызырэхъу-хуыгъэхэр ары. А кыныгъор зэрэтекыжыгъэм лыпытэу баррелым уасэу илэр доллары 100-м иуцожыштыт. Заор зы-рагъажыкыкы ары нылэп бар-релы доллары 150-м зынэсы-штыр, ау къемыжыэнэри кы-дыхэт.

Урысыем энергетикэмкыкы иминистрэу Александр Новак бэмышлэу кызырэлугъэмкыкы, Урысыем икылоц бэдзэршылплэ бензиныр шыгъэгъуауеу шы-тэп, илъэсым кыкылоц гъэсты-ныпхэр нахыбэу агъэфедэу кызышчыхэкырэ тхьамафэр кызызтынкыкы. Арышъ, ыпшъэ-

кыкы зыцлэ кышчытлогъэ експерт-тым зэрилытэрэмкыкы, гъэсты-ныпхэм кызырэрэлугъэу члэхэрэм кымафэм кыкычынышъ, бен-зин литрэм ыуасэ чапыч 50 фэдизкыкы нахъ макы хуыжыштыт, кыыхэхъогагъэр хэкыжыштыт. Чъэпыогъум ехуыплэу Аи-95-м ыуасэ сомэ 33-м шомыкылау хуыжыштыт. Кымафэм а уасэм кышчыублагъэу кыкычэу ригъэжыжынкыкы энэгъуагъо.

Хуэрэ-шлэхэрэм къапкы-рыкыкыкы прогнозхэр шыгъэн-хэр експертхэм яклэсэу шыт. Уигушчысакыкы тегъэпсыкыгъэу ухэтми зэфэхысыжыхэр, зэгъэпшэнхэр пшынхэ плэкы-штыт. Ау зэкырэ нафэ кы-зыхуыштыр уцугъэхэу уасэхэм тызарихылылэрэ ужыр ары нылэп.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

Бэчмызае мэщытым къегъэдахэ

Краснодар краим ит адыгэ къуаджэу Бэчмызае мэщыт зэтегъэпсыхагъэ къыщызэуахыгъ. Унэгъуи 120-рэ зыдэс чылэм къыфэгушлонхэу къэ-кӀуагъэх Къэбэртэе-БэлькӀарым, Москва, Къэрэ-щэе-Щэрджэсым, Темыр Осетием, Адыгеим, Крас-нодар краим, Ізкыб хэгъэгухэм къарыкыгъэхэр.

имуфтийхэм ятхьаматэу Эльдар Аляутдиновыр, тхаклоу, шӀэныгъэлэжъ цӀэрылоу Бэчыжъ Лейлэ, медицинэм илофышӀэ цӀэрылоу Лые Заурбэч, Адыгэ Республикэм лъэпкӀэ ІофхэмкӀэ, Ізкыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкӀэгъухэм адырӀэ зӀпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къэбар жьугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет итхьаматэу Шхьэлэхэ Аскэр, Успенскэ районым иадминистрације ипашэ иӀэнатӀэ зыгъэцӀкӀэрэ Игорь Акулининыр, Дунэе Адыгэ Хасэм ипрезидентэу СэхьурэкӀо Хьаутий, лъэпкӀэ Іофыгъомэ апылӀэу Охьутэ Александр, Бэчмызае щыпсэухэрэм янахьыжхэм ацӀкӀэ ГьукӀэкӀо Мурадин, нэмыкӀхэри зэхахьэм къыщыгушылагъэх.

МэфэкӀыр адагощы

Адыгеим икыгъэхэ Къэрдэнэ Аскэрбий, ТӀэшъу Нихьад, Нэпсэу Нихьад, Хьэсани Мыхьамэт, нэмыкӀхэри динлэжхэм, зэхахьэм къекӀоллагъэхэм алука-

гъэх. ЦӀэй Салетин Норвегием кыкылыгъ, зӀкӀэ ылъэгъугъэр шогъэшӀэгъон.

АР-м и Лышхьэу Тхьаклушынэ Аслъан, Правительствэм ацӀкӀэ мэщытым икызызлухын хэлажӀэрэмэ Шхьэлэхэ Аскэр зэрафэгушылагъэм имызакоу, хабзэм икыулыкыушӀэхэм, лэжӀэкӀо кызырӀыкӀохэм алукагъ. ТизӀпхыныгъэхэр гъэпытӀэгъэнхэм фӀэшӀ зӀгъусэхэу зэхашӀэн алъӀкышӀт Іофхьабзэхэм атегушылагъэх.

ШхьащӀэфыжӀрэ Бэчмызаерэ япсӀуплӀэхэм ятхьаматэу МэщбӀшӀэ Налбий Адыгеим кыкылыгъэхэм зэралукагъэм рыгушуагъ.

— Адыгэ Республикэм ныбджӀэгъубэ щыси, — къелуатэ МэщбӀшӀэ Налбий. — ТхьаегъэпсӀух тигушылагъо къыддэзыгъыгъэхэр. НахьыбӀрэ тызэхыхэ тшӀоигъу.

Апэрэ нэмазыр

Мэщытыр кызызлуахи, диным фӀэгъэхыгъэ фӀоло-фашӀэхэр зэрахьагъэх. Апэрэ нэмазыр щы-

зышыгъэхэм гукъэкыжъ лъапӀэу а мафӀэр ялӀшт. Зыныбжъ хӀэ-кӀотагъэхэр, кӀэлӀцӀыкӀухэр зӀгъусэхэу мэщытым зӀдычӀэхьагъэх, нэмазыр зӀдашыгъ. Ари дӀэгуба. Диным цыфхэр зӀфищагъэх, гухӀлышлухэр зӀфырӀӀэх.

— ЕшъуакӀуи, кӀэным пыщагы кытхэтӀп, — кытфелуатэ ЛӀэчэ ДолӀт. — НепӀэ тичылӀэ нӀбгырабэ кызырӀыкӀуагъэр тигушӀогъошху. Мэщытыр цыфхэм ячыкӀагъэу тӀэлытӀэ.

ГукъэкыжъышӀу

Бэчмызае тинӀэуасэу щытлӀэ-гъугъэр макӀп. Олимпиадэ джӀа-гунхэм ячемпионэу, Къэбэртэе-БэлькӀарым и Парламент иде-путатэу Хьушт Аслъанбек, Европэм самбӀэмкӀэ ичемпионэу ПсӀунэ Мурат, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистэу, композиторэу, орӀдылоу ЛӀэчэ Альберт, Сирием, Тыркуем, Норвегием, Израиль, нэмыкӀхэм къарыкыгъэ тилъӀэкӀэгъухэм гушылӀэгъу тафӀахьгъ.

Бэчмызае кыщытлӀэгъугъэр, къуаджэм дӀэс лӀжӀакохэм, еджа-кохэм кытфалотагъэр тшӀогъэшӀэгъон. Къыныгъоу зыхэтхэм таша-гъӀэгъозагъэшъ, нахьыбӀрэ тызэхъаным фӀэшӀ егъӀжаплӀэ тшыгъэ.

Мэщытыр зышыгъэр ПӀэтӀ Мыхьамэт. Ащ ІӀпылӀэгъу фӀэхъугъэх Лые зӀшхэу ЗаурбӀчӀрэ РӀэмзӀан-рэ, ХьӀэпсӀэкӀо ХьалимӀэт, нэмыкӀхэри. Мэщытыр итеплӀэкӀэ дахэ, Бэчмызае идинлӀэжхэм япашӀэу Хьушт Мурат Іофхэр дӀэгъоу лы-кӀотӀэштхэу елӀытӀэ. ТигъзетеджӀэмэ ацӀкӀэ тӀэри тафӀэгушӀо, мэщы-тыр унӀ мафӀэ афӀэхунэу тафӀа-лӀало.

ЕМТӀЫЛЬ Нурбий.

СурӀтхэр Бэчмызае кыщы-тырахыгъэх.

**Зэхэзыщагъэр
ыкӀи кыддэзы-
гъӀкыгъэр:**

Адыгэ Республи-
кэм лъӀэпкӀэ
ІофхэмкӀэ, Ізкыб
къэралхэм ащы-
псӀурэ тилъӀэп-
кӀэгъухэм адырӀэ
зӀпхыныгъэхэмкӀэ
ыкӀи къэбар
жьугъэм иамал-
хэмкӀэ и Комитет
Адресыр: ур. Кре-
стьянскэр, 236

**Редактор
шхьалӀэр
ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редактор
шхьалӀэм
иапэрэ гуадзэр
МЭЩӀЛӀЭКӀО
Саид**

**ПшӀэдӀкыжъ
зыхьыр
секретарыр**

**ЖАКӀЭМЫКӀО
АминӀт**

**Редакциер
зыдӀшыгъэр:
385000,
къ. МыекъуапӀэ,
ур. Первомайскэр,
197.**

**Телефонхэр:
приемнӀэр:
52-16-79,
редактор шхьалӀэм
иапэрэ**

**гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-
пшӀэдӀкыжъ зы-
хьыр секретарыр:
52-16-77.**

**E-mail:
adygvoice@mail.ru**

**Зыщаушыхьаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хуэтын ІофхэмкӀэ,
телерадиокъэтын-
хэмкӀэ ыкӀи зӀлы-
ІзсыкӀэ амалхэмкӀэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплӀэ гъӀоры-
шӀанӀ, зӀраушыха-
тыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр

**ОАО-у
«Полиграф-ІОГ»,
385000,
къ. МыекъуапӀэ,
ур. Пионерскэр,
268**

**ПчӀагъэр
4000
Индексхэр
52161
52162
Зак. 3012**

**Хуэтыным
узшыкӀӀтхӀэнэу щыт
уахьтӀэр
Сыхьатыр 18.00
ЗышыкӀӀтхӀэгъэхэ
уахьтӀэр
Сыхьатыр 18.00**